

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يا على

فیبا:

مجموعه آثار امامت و ولایت
«ویژه مناسبت های ماه ذی الحجة الحرام»

جلد ۳

طهارت کامل

هدیه خداوند متعال به اهل بیت علیهم السلام
«آیه تطهیر، شأن نزول، نکته ها و معارف»

شناسنامه کتاب

نام کتاب:..... طهارت کامل، هدیه خداوند متعال به اهل بیت علیهم السلام

تیراژ:

بهاء:

ناشر:

نوبت چاپ:

طہارت کامل

ہدیہ خداوند متعال بہ اہل بیت علیہم السلام

«آیہ تطہیر، شان نزول، نکتہ ہا و معارف»

تقديم به:

مصادی صادق آیه تطهیر

خمسه طیبه سلام الله علیهم اجمعین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نشانه های فضیلت

یکی از صدها آیه ای که توسط خداوند متعال در وصف و شأن حضرات اهل بیت علیهم السلام نازل شده «آیه مبارکه تطهیر» است، که نتیجه آن علم و عصمت مطلق و ثمره آن امامت و ولایت است.

مصدق حقیقی اهل بیت در آیه تطهیر، اثبات امامت و ولایت و دیگر شئون امامت یعنی علم و عصمت از این آیه شریفه، استمرار و تکرار نزول آن در زمان ها و مکان های مختلف، اصرار فراوان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر قرائت مداوم آیه تطهیر و اعتراف مخالفان به عظمت این آیه و شأن نزول آن، از مباحث بحث برانگیز و جذاب «آیه تطهیر» می باشد که در این مختصر به آن اشاره خواهد شد. ان شاء الله تبارک و تعالی

آیه تطهیر

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا^۱.

۱. سوره احزاب، آیه ۳۳.

جز این نیست که خداوند متعال اراده فرموده هر نوع پلیدی و ناپاکی را تنها از شما اهل بیت برطرف نموده و آن چنان که شایسته است شما را پاک و پاکیزه نماید، آن هم طهارت مطلق و کامل.

شأن نزول آیه تطهیر

در این که آیه تطهیر در کجا و به چه مناسبتی نازل شده روایات متواتر، متعدد و فراوان است، و آن چه از جمع بین همه روایات استفاده می شود، تعدد نزول آیه تطهیر در زمان های مختلف و مکان های متفاوت است که این خود بر عظمت این آیه و مصادیق آن می افزاید. گویا خداوند حکیم در نزول مکرر آیه تطهیر، مقصود و هدفی مقدس را اراده نموده و اصرار رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر قرائت مداوم و علنی آن در ماه های پایانی عمر شریف خویش، همان مقصد و مقصود خداوند حکیم را دنبال نموده است. نمونه ای از روایاتی که شأن نزول آیه تطهیر را مطرح نموده در ادامه می آید:

۱. میدان مباحله

یکی از مواردی که موجب نزول آیه تطهیر شده، جریان مباحله روز ۲۴ ذی الحجه الحرام سال نهم هجری در مدینه است.^۲ هنگامی که علمای مسیحیت استدلال رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را در مورد خلقت حضرت عیسی علیه السلام نپذیرفتند، خداوند متعال به رسول خود فرمود: آنان را دعوت به مباحله کن و برای انجام مباحله خمسه طویه را با خود همراه ساز. وقتی همگی جمع شدند، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم عباي خویش را بر سر آنان افکنده و فرمودند: خدایا اینان اهل بیت من هستند، پلیدی را از آنان دور ساز و آنان را در پاکی و طهارت ثابت بدار. سپس آیه تطهیر نازل شد و رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آن را قرائت فرمودند.^۳

۲. خانه حضرت فاطمه سلام الله علیها

یکی دیگر از مکان هایی که آیه تطهیر در آن نازل شده، بیت شریف و نورانی حضرت صدیقه کبری فاطمه زهراء سلام الله علیها است. جابر بن عبدالله انصاری نقل می کند:

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ وَ لَيْسَ فِي الْبَيْتِ إِلَّا فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَلِيٌّ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي.^۴

۲. حکایت مباحله را در کتاب «مباحله، بالاترین فضیلت قرآنی» از انتشارات ستاد احیاء ایام امامت و ولایت (غدیری)، مطالعه فرمایید.

۳. نباطی بیاضی در الصراط المستقیم، ج ۱، ص ۱۸۶، به نقل از صحیح مسلم می نویسد: أَنَّ النَّبِيَّ لَمَّا خَرَجَ بِالْأَرْبَعَةِ إِلَى الْمُبَاهَلَةِ قَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي سَپِسْ در ادامه می نویسد: وَ ذَكَرَ الشَّيْخُ الْمُفِيدُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ وَ سَلَّمَ الْكِسَاءَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ: هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّطْهِيرِ وَ نِيزَ مَرَّجَعَهُ كُنِید: تفسیر کبیر فخر رازی، ج ۴، ص ۸۸. ذیل آیه ۶۱ آل عمران. هم چنین مرحوم علامه محمد باقر مجلسی رحمه الله علیه در کتاب «لوامع صاحبقرانی مشهور به شرح فقیه، ج ۶، ص: ۲۵۶» از سید ابن طاوس نقل کرده: مباحله در روز ۲۴ ذی الحجه واقع شده و سنت است که این روز را روزه بدارد به شکرانه این نعمت که مباحله برای اصحاب کساء واقع شد و آیه تطهیر نازل شد با آیه مباحله در شأن اهل البیت علیهم السلام و سنت است که غسل کند و جامه ای پاکیزه بپوشد و از بوی خوش استفاده کند.

۴. شواهد التنزیل لقواعد التفضیل، ج ۲، ص: ۲۹.

وقتی آیه تطهیر بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نازل شد، در خانه کسی جز فاطمه و حسن و حسین و علی علیهم السلام نبود در آن حال پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: خدایا اینان اهل بیت من هستند.

حکایت زیبای نزول آیه تطهیر در این بیت عزیز، بین شیعیان به «حدیث شریف کساء» مشهور است و محبان خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام به قرائت این حدیث شریف اهتمام داشته و پس از شنیدن فرازی از حدیث کساء که در آن به نزول آیه تطهیر اشاره می شود با ذکر صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم مجلس حدیث کساء را معطر و نورانی می سازند.^۵

فرازی از حدیث شریف کساء که نشانه نزول آیه تطهیر در بیت شریف حضرت فاطمه سلام الله علیها است:

«فَهَبْطُ الْأَمِينُ جِبْرَائِيلُ وَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يُفَرِّقُكَ السَّلَامُ وَيَخُصُّكَ بِالتَّحِيَّةِ وَالْأَكْرَامِ وَيَقُولُ لَكَ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي إِنِّي مَا خَلَقْتُ سَمَاءً مَبْنِيَّةً وَلَا أَرْضاً مَدْحِيَّةً وَلَا قَمَراً مُنِيراً وَلَا شَمْساً مُضِيَّةً وَلَا فَلْكَاً يَدُورُ وَلَا بَحْراً يَجْرِي وَلَا فُلْكَاً يَسْرِي إِلَّا لِأَجْلِكُمْ وَمَحَبَّتِكُمْ وَقَدْ أَذِنَ لِي أَنْ أَدْخُلَ مَعَكُمْ فَهَلْ تَأْذُنُ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا أَمِينَ وَحَيَّ اللَّهُ إِنَّهُ نَعَمْ قَدْ أَذِنْتُ لَكَ فَدَخَلَ جِبْرَائِيلُ مَعَنَا تَحْتَ الْكِسَاءِ فَقَالَ لِأَبِي إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْحَى إِلَيْكُمْ يَقُولُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً...».

حضرت فاطمه زهراء سلام الله علیها فرمودند:

جبرئیل امین فرود آمد و به پدرم گفت: سلام بر تو ای رسول خدا، خدای برتر و والا تو را سلام می رساند و به تحیت و تکریم مخصوص داشته و می فرماید: «به عزت و جلالم سوگند که من آسمان برافراشته و زمین گسترده و ماه تابان و خورشید درخشان و چرخ گردان و دریای خروشان و کشتی روان را نیافریدم مگر به خاطر شما و دوستی شما.» و اینک مرا اجازه داده که با شما باشم، آیا اجازه می دهید ای رسول خدا؟ پدرم فرمودند: و سلام بر تو ای امین وحی خدا، آری به تو اجازه دادم. جبرئیل نیز با ما به زیر عبا درآمد و به پدرم گفت: خداوند برای شما (آیه تطهیر را) وحی فرستاده و می فرماید: جز این نیست که خداوند می خواهد هرگونه پلیدی را از شما خاندان دور سازد و شما را پاک و پاکیزه قرار دهد.

۳. خانه ام سلمه

یکی دیگر از مکان هایی که آیه تطهیر در آن نازل شد، خانه اُم الْمُؤْمِنِينَ ام سلمه است. اکثر کتب تفسیری و حدیثی شیعه و اهل سنت، حدیث ام سلمه و نزول آیه تطهیر و حکایت کساء را نقل کرده اند و این حدیث در بین شیعه و سنی متواتر بلکه فوق تواتر است.

اُم سَلَمَه می گوید:

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي بَيْتِي إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً فِي سَبْعَةِ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَرَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ وَ التَّحِيَّةُ وَ

۵. حکایت کساء، اسناد و مدارک و ... را در کتاب «حدیث شریف کساء، قطره ای از فضائل پنج تن آل عبا علیهم صلوات الله» از انتشارات ستاد احیاء ایام امامت و ولایت (غیریه)، مطالعه فرمایید.

الْإِكْرَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ قَالَتْ وَ أَنَا عَلَى بَابِ الْبَيْتِ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ قَالَ إِنَّكَ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ وَ مَا قَالَ إِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ^۶.

آیه تطهیر در خانه من نازل شد: «همانا خداوند می‌خواهد از شما خاندان، پلیدی را بردارد و شما را پاک و پاکیزه کند» و در این حال در خانه هفت نفر بودند: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و جبرئیل و میکائیل و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام، و من بر در خانه بودم و گفتم: یا رسول الله، آیا من از اهل بیت تو نیستم؟ فرمودند: تو از همسران پیامبر هستی و فرمودند که تو از اهل بیت هستی^۷.

توضیح کلمات آیه تطهیر

کلمه به کلمه و حرف به حرف آیه تطهیر نکته های ادبی، تفسیری، کلامی و حدیثی و ... دارد که تنها به برخی از آن نکات اشاره می‌شود.

«إِنَّمَا»: از دو کلمه «ان» که مقتضای اثبات و کلمه «ما» که اقتضای نفی دارد تشکیل شده است به این معنا که اقتضای اثبات آن چه ذکر می‌شود و اقتضای نفی غیر آن چه ذکر شده است را دارد که همان معنای حصر است.^۸ انما به معنای «این است و جز این نیست» از ادات حصر است و استعمال ظاهری و اصلی آن حصر حقیقی بوده و در مواردی که دلالت بر حصر نکند و یا حصر آن اضافی باشد نیازمند قرینه است. در غیر این صورت استعمال کلی و بدون قرینه و مطلق آن به طور قطع دلالت بر حصر حقیقی می‌کند نه مجازی.^۹ حصر «انما» به آخر آیه، یعنی «اهل بیت» می‌خورد. بنابراین معنای آیه این است: تنها کسانی که خداوند متعال اراده کرده از آنان رجس و پلیدی را نفی کند فقط و فقط اهل بیت علیهم السلام هستند و هیچ کسی دیگر در این حکم الهی داخل نمی‌شود.

«يُرِيدُ اللَّهُ»: برید فعل مضارع است و دلالت بر دوام و استمرار می‌کند، یعنی این اراده همیشگی و مستدام است و فاعل آن «الله جل جلاله» است.

انواع اراده الهی

۱. اراده تشریعی: این اراده اختصاص به عموم مکلفین دارد و انسان در انجام یا ترک آن مخیر است و همان‌گونه که از نام آن مشخص است مربوط به حوزه احکام و اوامر و نواهی است. به عنوان مثال امر به خواندن نماز، یک اراده و دستور الهی است که شامل همه انسان‌ها می‌شود و همگی در این تکلیف شریک هستند اما در عین حال برخی نماز نمی‌خوانند و از این دستور و اراده الهی تخلف می‌کنند.

۶. تفسیر فرائد الکوفی، ص: ۳۳.

۷. روایاتی متعدد از نزول آیه تطهیر و حدیث شریف کساء در خانه دیگر همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نیز در کتب معتبره خاصه و عامه نقل شده که علاقه مندان می‌توانند به کتاب جواهر الکلام فی معرفة الامامة و الامام، تألیف آیه الله میلانی جلد ۲ و ۳ مراجعه نمایند.

۸. فخر رازی، المحصول فی علم اصول، ج ۱، ص ۳۸۱.

۹. حصر یا حقیقی است یا نسبی و اضافی، انما جهت حصر حقیقی وضع شده است یعنی فقط و فقط همین است و جز این نیست، اما حصر اضافی یا نسبی تنها پندار مخاطب را نفی می‌کند، مانند: انما المشرکون نجس (توبه/۲۸) که بین صفت طهارت و نجاست، مشرکین را اختصاص به نجاست می‌دهد و پندار آنان که مشرکین را طاهر می‌دانند، یا این که می‌پندارند مشرکان صفت دیگری غیر از نجاست ندارند را نفی می‌کند.

۲. اراده تکوینی: این اراده به فعل و ترک دیگران ارتباطی ندارد، بلکه مربوط به خود اراده کننده است و اختصاص به همگان نداشته و تخلف نیز در آن راه ندارد و همان اراده حتمی خداوند متعال است. این اراده مربوط به احکام و اوامر و نواهی نیست بلکه با آفرینش و تصرف در هستی ارتباط دارد.

آن نوع از اراده الهی که با آیه تطهیر تناسب دارد، اراده تکوینی الهی مبنی بر طهارت مطلق اهل بیت علیهم السلام است، اراده‌ای که حتمی است و تخلف در آن راه ندارد و این با حصر در ابتدای آیه نیز مناسب است. کسانی که سعی می‌کنند اراده الهی در این آیه را، اراده تشریعی فرض کنند، یا معنای آیه را نفهمیده‌اند و یا آن که غرض و مرض دارند^{۱۰}.

اگر اراده در آیه تطهیر، اراده تشریعی باشد، معنای آیه چنین می‌شود که: خداوند متعال فقط از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام می‌خواهد که از هر نوع پلیدی و ناپاکی دوری کنند و طهارت مطلق را برگزینند که این معنا با حصر در ابتدای آیه تناسبی ندارد، زیرا خداوند متعال تنها از اهل بیت علیهم السلام چنین درخواستی ندارد بلکه از همگان می‌خواهد که از ناپاکی‌ها دوری کنند، اما سیاق آیه تطهیر نوعی پاکی مطلق را مختص به اهل بیت علیهم السلام نموده و این با اراده تکوینی و حتمی خداوند متعال انجام می‌شود نه با اراده تشریعی، به این معنا که، خداوند متعال چنین فضیلتی را تنها به اهل بیت علیهم السلام اختصاص داده و آنان را از ابتدای خلقت تا لحظه شهادت از هر نوع آلودگی دور نموده و به پاکی و طهارت مطلق رسانده است.

«لِيُذْهِبَ عَنْكُمْ»: به معنای بردن، راندن، مانع شدن، دور کردن کسی یا چیزی از محلّ معین، و لام تأکیدی که بر سر فعل مضارع یذهب آمده نشانه تأکید خاص است^{۱۱}.

اذهاب در آیه تطهیر به معنای دفع است نه رفع!

رفع به این معناست که چیزی بوده بعد برطرف شده و برداشته شده است اما معنای دفع این است که مانع ایجاد آن شود یعنی در اصل نبوده تا برطرف شود بلکه از آمدن و ایجاد آن جلوگیری نموده است.

ذهاب رجس در آیه تطهیر به معنای دفع است نه رفع. یعنی رجس نیامده تا بعد خداوند اراده کند آن را برطرف کند بلکه اراده خداوند متعال بر این امر تعلق گرفته که مانع وجود و ایجاد هر نوع رجس در اهل بیت علیهم السلام شود و از ابتدای خلقت نوری تا خلقت بشری و پس از آن، هیچ‌گونه رجس در حضرات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام حتی برای لحظه‌ای کوتاه وارد نشده است. قرآن قبل از نزول، در لوح محفوظ بوده، پس به عالم دنیا آمده و دو مرتبه نازل شده است.

۱. نزول دفعی بر قلب رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

۲. نزول تدریجی در طول ۲۳ سال.

۱۰. رجوع کنید: منهاج السنة ابن تیمیّه، ج ۷، ص ۷۳.

۱۱. برخی از علمای اهل سنت تلاش نموده‌اند که لام در «لیذهب» را تعلیل برای احکام و مسائلی که در آیات قبل برای همسران پیامبر اکرم | آمده معرفی کنند اما استدلال آنان ناقص و غیر مناسب با سیاق آیه تطهیر است، (رجوع کنید: شمیم ولایت، آیت الله جوادی آملی، ص ۳۳۱ الی ۳۳۸)

این مراتب سه گانه قرآن، شامل آیه تطهیر نیز می‌شود: یعنی اراده خداوند متعال به طهارت اهل بیت علیهم السلام خارج از زمان و مکان و عالم ماده بوده و این همان معنای اراده تکوینی است.

یکی از دلایلی که معنای دفع را تقویت می‌کند نزول آیه تطهیر در زمان کودکی امام حسن و امام حسین علیهما السلام می‌باشد. به این معنا که هیچ نوع آلودگی در وجود این دو طفل معصوم نبوده که خداوند بخواهد رفع کند، بلکه خداوند از ورود هر نوع آلودگی در وجود آنها جلوگیری می‌کند و مانع می‌شود و این همان معنای دفع است.

نتیجه آن‌که، آیه تطهیر اخبار است نه انشاء، یعنی خداوند متعال با نزول این آیه خبر از عصمت مطلق اهل بیت علیهم السلام می‌دهد نه این که پس از نزول آیه برای ایشان ایجاد طهارت کند و مقام عصمت را به آنان ارزانی دارد!

«الرَّجْسُ»: پلیدی و آلودگی و هر کار تنفّرآور است. الف و لام در آن جنس است یعنی مطلق پلیدی و ناپاکی و هر آنچه که در محدوده آن باشد^{۱۲}.

انواع رجس

راغب در مفردات خود رجس را چهار نوع می‌داند: ۱. رجس طبعی؛ ۲. رجس عقلی؛ ۳. رجس شرعی؛ ۴. طبعی و عقلی و شرعی.

رجس طبعی: عبارت است از نوعی پلیدی که طبیعت آدمی از آن تنفّر دارد مانند: گوشت الاغ که از نظر شرعی حلال است اما کراهت دارد ولی با وجود این طبیعت انسانی از آن بدش می‌آید و مصرف نمی‌کند.

رجس عقلی: نوعی پلیدی است که انسان با ادراک عقلی خود آن را بد می‌داند و از آن تنفّر دارد مانند: کفر، شرک و یا قمار که انسان عاقل نسبت به آن تنفّر دارد و از آن بیزار است.

رجس شرعی: انواع نجاسات و آلودگی‌ها که شارع مقدس آن‌ها را معرفی نموده است، مانند: خون و گوشت خوک که در شریعت اسلامی نجس و استفاده از آن حرام است.

رجس طبعی و عقلی و شرعی: هم طبیعت انسانی از آن بیزار است و هم عقل از آن تنفّر دارد و هم شرع آن را به عنوان رجس معرفی نموده است. مانند: مردار، که هم طبع بشری از آن متنفّر است و هم به حکم عقل از آن دوری می‌کند و هم شریعت اسلامی آن را به عنوان نجاست معرفی نموده است^{۱۳}.

در برخی موارد نیز ممکن است به حسب طبع و عقل یا عقل و شرع و یا هر سه مورد پلید و آلوده باشد. مانند آنجا که می‌فرماید: «إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

۱۲. الف و لام در الرجس نمی‌تواند عهد ذهنی یا ذکر باشد، (زیرا در آیات قبلی ذکر از رجس نیامده که این الرجس اشاره به آن باشد). الف و لام تعریف هم نمی‌تواند باشد چرا که الرجس از آن کسب تعریف نکرده و معرفی نشده است، بنابراین الف و لام جنس می‌باشد.

۱۳. مفردات / ر / غب، ج ۱، ص ۳۴۲.

فَاجْتَنِبُوهُ»^{۱۴}. اي کسانی که ایمان آورده‌اید همانا، شراب و قمار و بت‌ها و بخت آزمایی‌ها پلید و آلوده و عمل شیطانی هستند از آنها دوری کنید تا رستگار شوید.

موارد فوق، هم به حسب عقل و هم به حسب شرع آلوده و ناپاک هستند.

معنای رجس در روایات

با مراجعه به روایات و احادیثی که از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام رسیده است می‌توان مصادیق دیگری برای رجس بیان کرد. امام محمد باقر علیه السلام فرمودند:

الرَّجْسُ هُوَ الشُّكُّ وَ لَا نَشْكُ فِي دِينِنَا أَبَدًا^{۱۵} رجس همان شک و تردید است و ما اهل بیت هرگز در دین و اعتقاد خود دچار شک و تردید نشدیم.

بنابراین با توجه به الف و لام جنس و استغراق آن و قرار گرفتن نکره در سیاق نفی (انما) می‌توان رجس را به هر چیزی که غیر مناسب و غیر شایسته به حال انسان باشد و عرف عادل و عقل سالم آن را قبیح و ناپسند می‌شمارد معنا کرد، که از مصادیق آن عبارتند از: آلودگی ظاهری، ناپاکی باطنی و رذائل اخلاقی، مکروهات و شک و شرک، سهو و نسیان، تردید و انکار، قصور و تقصیر، وسوسه و غفلت، جهل و عدم رضا، گناه و معصیت، خطا و لغزش و... اطلاق رجس در آیه تطهیر همراه با الف و لام جنس حتی شامل بول، دم و نطفه نیز می‌شود^{۱۶}.

«أَهْلُ الْبَيْتِ»: به طور قطع و یقین منظور از «اهل بیت» در «آیه تطهیر» فقط خمسة طيبة، یعنی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، امیرالمؤمنین علی علیه السلام، حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها، امام حسن و امام حسین علیهما السلام است.

اصرار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و انکار مخالفان

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، از بغض و کینه مخالفان در محو و انکار نام و یاد اهل بیت علیهم السلام آگاهی کامل داشتند. به همین دلیل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در ماه‌های پایانی عمر شریف خویش اصرار فراوانی بر تعیین مصداق حقیقی اهل بیت بر خمسة طيبة علیهم السلام داشتند. قرار دادن پنج تن آل عبا در کساء یمانی در نوبت‌های متعدد و در مکان‌های مختلف، قرائت آیه شریفه تطهیر در کنار خانه فاطمه زهراء سلام الله علیها، آن هم هر روز هنگام نماز صبح، هیچ عذری برای احدی باقی نگذاشت و همگان مصداق واقعی اهل بیت علیهم السلام را شناختند و این مطلب آن قدر مشهور و معروف شد که با وجود نهی غاصبان خلافت از نقل احادیث نبوی، به مرور زمان در اکثر قریب به اتفاق منابع اهل سنت وارد شد^{۱۷}. گرچه برخی منابع، از

۱۴. مانده / ۹۰.

۱۵. بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۶.

۱۶. از روایات متعدد استفاده می‌شود که بول، دم و نطفه اهل بیت علیهم السلام و پاکی از دماء ثلاث در مورد حضرت زهراء سلام الله علیها نیز مشمول آیه تطهیر شده و پاک و طاهر می‌باشند. مرحوم علامه حلی رحمه الله علیه در کتاب تذکره، باب نکاح و مرحوم حاج شیخ عباس قمی رحمه الله علیه در کتاب سفینه البحار، ماده حجم و کتاب فاطمه الزهراء بهجت قلب المصطفی، مرحوم رحمانی همدانی، کلمه طاهره و ابن ابی الحدید معتزلی در شرح نهج البلاغه روایاتی را نقل کرده‌اند که از آن طهارت بول و دم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم استفاده می‌شود.

۱۷. برخی منابعی که مصداق آیه تطهیر را بیان کرده‌اند عبارتند از: تفاسیر قرطبی، ج ۹، ص ۶۲ و ج ۱۴، ص ۱۵۸- این کثیر، ج ۳، ص ۶۳۶ و ج ۴، ص ۱۴۲- فتح القدیر، ج ۳، ص ۵۶۵ و ج ۴، ص ۳۹۵- الدر المنثور سیوطی، ج ۵، ص ۶۱۳ و ج ۶ صفحات ۵۹۹ الی ۶۰۵- الکشاف زمخشری، ج ۱، ص ۹۹۶- روح المعانی آلوسی، ج ۶، ص ۱۵۳ و ج ۱۲، ص ۱۰۲ و ج ۱۶،

بغض و کینه دشمنان ولایت بی نصیب نماند تا آن جا که مصداق اهل بیت علیهم السلام را از خمسه طیبیه و خاندان نبوی به همسران، ارحام و خویشان و امت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و ... انتقال دادند ولی مکر و حيله آنان کارگر نیفتاد. يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ اللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۱۸.

قرائت مستمر آیه تطهیر توسط رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

امام محمد باقر علیه السلام در مورد نزول آیه «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۱۹» فرمودند:

فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَجِيءُ كُلَّ يَوْمٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ حَتَّى يَأْتِيَ بَابَ عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَيَقُولُ: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» فَيَقُولُ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بَعْضَادَتِي الْبَابَ وَ يَقُولُ الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ بِرَحْمَتِكَ اللَّهُ «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» فَلَمْ يَزَلْ يَفْعَلُ ذَلِكَ كُلَّ يَوْمٍ إِذَا شَهِدَ الْمَدِينَةَ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا وَ قَالَ أَبُو الْحَمَرَاءِ خَادِمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَا أَشْهَدُ بِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ۲۰.

هنگامی که آیه ۸ سوره صف «خانوادهات را به نماز فرمان ده و خود نیز در انجام آن شکیبا باش» نازل شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم هر روز هنگام نماز صبح، به درب منزل علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام آمده و می فرمودند: سلام و درود پروردگار بر شما باد، آن گاه علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام عرض می کردند: بر شما نیز درود و سلام و رحمت و برکات خدا باد ای پیامبر خدا. سپس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم دو طرف درب خانه را گرفته و می فرمودند: نماز! برای نماز برخیزید، خداوند شما را رحمت کند. پس آیه تطهیر «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» را تلاوت می نمودند. این عمل را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم تا زمانی که در مدینه بودند هر روز و تا زمان رحلت خویش انجام می دادند و ابو حمراء خادم حضرت می گوید: من خود شاهد این ماجرا بودم.

سر تکرار آیه تطهیر

از برخی شواهد و قرائن به دست می آید که آیه تطهیر ۱۷ ماه قبل از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نازل شده و در این هفده ماه کار هر روز رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم این بود

ص ۲۸۴ و ج ۱۲ صفحات ۱۲-۱۴-۱۷ و ج ۲۵، ص ۱۴۹- صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۸۸۳، حدیث ۴۴۵۰- سنن ترمذی، ج ۵، صفحات ۳۵۱-۳۵۲-۶۶۳- مسند احمد حنبل، ج ۱، ص ۳۳۰ و ج ۳ صفحات ۲۵۹-۲۸۵، ج ۴، ص ۱۰۷، ج ۶، ص ۲۹۲- صحیح ترمذی، ج ۳، صفحات ۹۱ و ۲۲۶- الاستیعاب، ج ۱، صفحات ۳۳۸ و ۴۸۸-۵۲۰- اسد الغابه، ج ۱، صفحات ۲۶۰ و ۲۶۵ و ۱۰۹۳ و ۱۱۶۱ و ۱۳۹۶- الطبقات الکبری، ج ۸، صفحات ۱۹۹-۲۰۰- منهاج السنه ابن تیمیه، ج ۳، صفحات ۱۷ و ۱۵۷، ج ۴، ص ۲۱ و ۲۳، ج ۵، صفحات ۶ و ۱۳ و ۳۳ و ۶۶ و ۳۰۲ و ج ۷ صفحات: ۶۸-۶۹-۷۱-۷۴-الفتاوی الکبری، ج ۲، ص ۱۹۰- البدایه و النهایه، ج ۲، ص ۲۵۷ و ج ۵، صفحات ۲۹۱-۳۲۱ و ج ۶، ص ۳۷۰ و ج ۷، ص ۳۳۹ و ج ۸، ص ۲۰۵.

۱۸. سوره صف، آیه ۸: آنها می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند در حالی که خدا کامل کننده نور خود است، گرچه کافران خوش نداشته باشند.

۱۹. سوره طه، آیه ۱۳۲.

۲۰. تفسیر قمی، ج ۲، ص ۶۷.

که بر در خانه حضرت علي و فاطمه زهرا عليهم السلام مي ايستادند و اين آيه را تکرار مي کردند تا تمام مردم مدينه ببينند و بدان شهادت دهند^{۲۱}.

امام صادق عليه السلام سرّ تکرار آيه تطهير توسط رسول خدا صلى الله عليه و آله و سلم را چنين بيان مي کنند:

قَلَوْ سَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ فَلَمْ يُبَيِّنْ مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ لَدَعَاها أَلْ فَلَان وَ أَلْ فَلَان وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ تَصْدِيقاً لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً فَكَانَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ فَاطِمَةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَأَدْخَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ص تَحْتَ الْكِسَاءِ فِي بَيْتٍ أَمْ سَلَمَةَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلاً وَ ثَقْلاً وَ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ ثَقْلِي... ۲۲.

اگر رسول خدا صلى الله عليه و آله و سلم اهل بيت عليهم السلام را معرفي نمي کرد، ديگران (که صلاحيت و لياقت نداشتند مانند اولي و دومي) ادعا مي کردند که ما از اهل بيت هستيم. اما خداوند متعال آيه تطهير را در شأن اهل بيت عليهم السلام نازل کرد تا رسول خود را تصديق کند و فرمود: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً» سپس رسول خدا صلى الله عليه و آله و سلم علي و فاطمه و حسن و حسين عليهم السلام را در زير عباي خود جمع نموده و فرمودند: خداوندا براي هر پيامبري اهلي و گران بهايي است و اينان اهل بيت من و آنچه که براي من گران بها مي باشند هستند.

«وَيُطَهِّرُكُمْ»: يُطَهِّرُ، فعل مضارع و فاعل آن، الله جلّ جلاله و ضمير «كُمْ» اشاره به اهل بيت عليهم السلام در آيه تطهير است.

«تَطْهِيراً»: تَطْهِيرُ، مصدر باب تفعيل و مفعول مطلق تأکيدي است و تنوين آن براي تعظيم است، يعني طهارتي ويژه و خاص. نامگذاري زيبايي اين آيه (تطهير) هم از همين واژه اخذ شده است.

بعد از آن همه تأکيدات خاص که از ابتدائي آيه تاکنون تکرار شده است، کلمه «وَيُطَهِّرُكُمْ تَطْهِيراً» زيبايي خاصي چه در بعد ظاهر و چه در معنا به آيه تطهير مي دهد و اين نکته لطيفي است که حتي علماي اهل سنت نيز به آن اعتراف کرده اند^{۲۳}.

واژه «لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ» جنبه ي نفی داشته و «تَطْهِيراً» که مراد، طهارت ويژه و خاصي است جنبه ي اثباتي دارد. يکي پيراستن است و ديگري آراستن. آن يک تخليه است و اين تحليه. بنابراين «يُطَهِّرُكُمْ تَطْهِيراً» تکرار «لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ» نيست بلکه پوشش خلعت کرامت و طهارت مطلق به اهل بيت عليهم السلام است و مجموع آن، چيزي جز عصمت مطلق و کامل نيست^{۲۴}.

نکته هايي از آيه تطهير

۱. آيه تطهير متعلق به همه امامان معصوم عليهم السلام است

۲۱. اگر در برخي نقل ها شش ماه يا نه ماه آمده شايد به دليل آن باشد که راوي آن شش ماه يا نه ماه يا کمتر و بيشتر شاهد بوده و همه اين ايام را در مدينه نبوده است.

۲۲. الکافي، ج ۱، ص ۲۸۷.

۲۳. مراجعه کنيد: تفسير كبير، فخر رازي، ج ۱۳، ص ۲۱۰ و ينابيع الموده، قندوزي، ص ۱۰۹.

۲۴. شميم ولايت، ص ۳۴۸.

گرچه شأن نزول آیه تطهیر در خصوص خمره طیبه و اهل کساء می‌باشد، اما با استفاده از آیات و روایات همه امامان معصوم از مصادیق اهل بیت علیهم السلام بوده و شامل این آیه نیز هستند. به طور کلی هر فضیلتی که در باب علم، عصمت، ولایت و دیگر اوصاف هر یک از اهل بیت علیهم السلام نقل می‌شود، دیگر امامان معصوم علیهم السلام نیز در آن شریک هستند، چرا که همگی از یک نور و طینت واحد خلق شده‌اند.

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِنَّ فَضْلَ أَوْلَانَا يَلْحَقُ فَضْلَ آخِرِنَا وَ فَضْلَ آخِرِنَا يَلْحَقُ فَضْلَ أَوْلَانَا... خَلَقْنَا وَاحِدٌ وَ عَلَّمْنَا وَاحِدٌ وَ فَضَّلْنَا وَاحِدٌ وَ كَلَّمْنَا وَاحِدٌ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ... ۲۵. همانا فضیلت اولین از ما اهل بیت علیهم السلام به آخرین ما از اهل بیت علیهم السلام می‌رسد و فضیلت‌های آخرین ما به اولین ما نیز ملحق می‌شود چرا که خلقت ما و علم ما و فضل ما یکی است و همه ما نزد خداوند متعال یک نور و یک حقیقت واحد هستیم.

۲. آیه تطهیر شامل همسران پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نمی‌شود

با وجود روایات متعدد و متواتری که در کتب معتبر اهل سنت پیرامون نزول آیه تطهیر در شأن خمره طیبه علیهم السلام وارد شده است، برخی از متعصبان لجوج در جهت نفی فضائل خمره طیبه، همسران پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را از مصادیق آیه تطهیر معرفی نموده‌اند. این نظریه مخدوش و مردود است زیرا با سبک و سیاق آیات قبل و بعد آیه تطهیر منافات دارد، ضمن آن که درجات و فضائل اهل بیت علیهم السلام با همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم قبل قیاس نبوده و هیچ سنخیتی میان ایشان وجود ندارد.

دلیل اول: سبک و سیاق آیات قبل و بعد

هرچند که آیات قبل و بعد از آیه تطهیر، در شأن همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نازل شده و آیه تطهیر در میان آنان واقع شده است اما نمی‌توان نتیجه گرفت که آیه تطهیر در خصوص همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نازل شده باشد. با فرض آن که چنین آیات در کنار هم مستلزم ارتباط با یکدیگر هم باشد می‌توان گفت: آوردن آیه تطهیر در کنار آیات مربوط به همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در حقیقت متوجه نمودن همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به عصمت و طهارت اهل بیت علیهم السلام و نگهداشتن حریم و رعایت حرمت آنان است، ضمن آن که حفظ حرمت خودشان نیز به دلیل هم نشینی با اهل بیت علیهم السلام لازم و ضروری است.^{۲۶}

به نمونه ای از آیه های قبل و بعد آیه تطهیر توجه نمایید!

- يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ زِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً (۲۸)

۲۵. الغيبة للنعماني، ص ۸۵.

۲۶. عصمت از دیدگاه شیعه و اهل تسنن، ص ۲۱۷، به نقل از احقاق الحق و ازهاق الباطل، ج ۲، ص ۵۷.

ای رسول خدا! به همسرانت بگو: اگر زندگی پر زرق و برق دنیا را طالبید، بیایید تا مهر شما را پرداخت کنم و همه را به خوبی و خوشی طلاق دهم.

• يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا (۳۰)

ای همسران پیامبر اگر هر کدام از شما گناه آشکاری مرتکب شود عذاب او دو چندان خواهد بود و این برای خدا آسان است.

• يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنَّ أَتَقِيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا (۳۲)

ای همسران پیامبر! شما همانند سایر زنان نیستید، در صورتی که تقوا را پیشه خود سازید. پس در هنگام سخن گفتن صدای خود را نازک نکنید که بیمار دلان به شما طمع خواهند کرد؛ بلکه درست و نیکو سخن گویند.

• وَ قَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ... (۳۳)

در خانه‌هایتان بمانید و همانند بی‌حجابی عصر جاهلیت ظاهر نشوید. نماز را برپادارید و زکات را پرداخت کنید و خدا و رسول او را اطاعت نمایید.

• وَ اذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا (۳۴)

از آن آیات و حکمتی که در خانه‌هایتان تلاوت می‌شود، به خود آید که خداوند لطیف و آگاه است. ۲۷

با نگاهی به آیات مربوط به همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم متوجه نوعی انذار و تهدید نسبت به آنان می‌شویم و در برخی موارد نوعی مذمت ایشان مطرح می‌شود. اما آیه تطهیر موهبتی الهی در حق اهل بیت علیهم السلام است که مدح و ثنا و فضیلت فراوان است و این دو با یکدیگر هیچ تناسبی ندارند که مستلزم ارتباط و به هم پیوستگی باشند.

دلیل دوم: اختلاف ضمائر

آیات ۲۸ تا ۳۴ سوره احزاب، همه، خطاب به همسران پیامبر صلی الله علیه و آله است و در میان این آیات، آیه تطهیر با مضمون و لحنی متفاوت، نازل شده است. از جمله این تفاوت‌ها تغییر در ضمیرهاست؛ در آیات قبل از آیه تطهیر، ۲۵ ضمیر یا فعل آمده که همگی مؤنث است و بعد از آیه تطهیر نیز دو ضمیر و فعل وجود دارد که آن هم مؤنث است، ولی تمام ضمیرها و فعل‌های آیه تطهیر مذکر می‌باشد، یا ضمیری است که به مذکر و مؤنث، هر دو، برمی‌گردد. ضمائر آیاتی که در خصوص همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آمده، همگی به صورت جمع مؤنث آمده است. مانند: «کنتن، تردن، منکن، لستن، بیوتکن، تبرجن، و اذکرن، ...» اما ضمائر آیه تطهیر به صورت جمع مذکر آمده است، مانند: «عنکم، یطهرکم». در حقیقت آیه تطهیر به صورت یک جمله

معارضه در میان آیات دیگر آمده که این روش در موارد متعددی در قرآن تکرار شده است و هیچ التزامی میان این آیات نمی‌تواند وجود داشته باشد، تا به دلیل در کنار هم قرار گرفتن آیات قرآن بتوان میان آنها ارتباط علمی و پیوستگی ناگسستگی برقرار کرد و این مطلب مورد قبول اهل سنت نیز هست. ۲۸.

دلیل سوم: عدم قیاس دیگران با اهل بیت علیهم السلام

در روایات متواتری به عدم قیاس بین اهل بیت علیهم السلام و دیگران اشاره شده است. بنابراین هرگز نمی‌توان همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و حتی هیچ کس دیگر را با اهل بیت علیهم السلام مقایسه نمود.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

لَا يُقَاسُ بِالْمُحَمَّدِ ص مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَحَدٌ وَ لَا يُسَوَّى بِهِمْ مَنْ جَرَتْ نِعْمَتُهُمْ عَلَيْهِ أَبَدًا... ۲۹. هیچ کس با آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم مقایسه نمی‌شود، حتی کسانی که دست پرورده نعمت هدایت اهل بیت علیهم السلام هستند نیز با آنان برابر نخواهند بود.

در روایت دیگری است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: اولین کسی که از اهل بیت به من ملحق خواهد شد. دخترم فاطمه زهرا علیهما السلام است و از همسرانم، زینب است. ۳۰.

این حدیث نشان می‌دهد که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نیز بین اهل بیت علیهم السلام و همسرانشان تفاوت قائل بوده و از هم جدا می‌نمودند. در صحیح مسلم نیز آمده که از زید ابن ارقم سؤال شد: آیا زنان جزو اهل بیت هستند یا خیر؟ زید ابن ارقم پاسخ داد: هرگز! چرا که در خانه انسان نبوده، و با ازدواج وارد خانه می‌شوند و ممکن است با طلاق خارج شوند و به خانه خود بازگردند، در حالی که اهل بیت از بیت و خانه خود جدا نمی‌شود. ۳۱.

شخصیت همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دو دسته هستند:

دسته اول: آنان که تا پایان عمر بر عهد و پیمان خویش با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پایدار مانده و با پذیرش سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مورد اهل بیت علیهم السلام و پذیرش ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام عاقبت به خیر شدند. مانند: ام سلمه، ام ایمن و

دسته دوم: کسانی هستند که نه تنها به عهد و پیمان خود با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وفا نکرده، بلکه تا آنجا که توانستند در اذیت و آزار اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام چیزی فروگذار نکردند. مانند: عایشه و حفصه که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به آزار و

۲۸. مراجعه کنید: آیات ولایت در قرآن، ج ۴، ص ۱۴۶.

۲۹. نهج البلاغه، خطبه دوم و ینابیع المودة قنذوزی حنفی، ص ۴۴.

۳۰. جامع الصغیر، سیوطی، ج ۱، ص ۱۶۸.

۳۱. صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۸۷۳.

اذیت ایشان پرداختند تا آن جا که خداوند متعال در مذمت آنان آیاتی را نازل فرموده و آنان را تهدید به طلاق نمود.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ * عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَرْوَاجاً خَيْراً مِنْكُمْ مِسْلَمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَاراً؛ ۳۲ اگر شما (عایشه و حفصه) از کار خود توبه کنید (به نفع شماست زیرا) دل های شما دو نفر از حق منحرف گشته است و اگر بر ضد رسول خدا دست به دست هم بدهید (بدانید کاری از پیش نخواهید برد) زیرا خداوند یاور اوست، هم چنین جبرئیل و آن شخص صالح از مؤمنان (حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام) و فرشتگان بعد از ایشان پشتیبان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم هستند. امید است که اگر او شما را طلاق دهد، پروردگارش به جای شما همسرانی بهتر برای او قرار دهد، همسرانی تسلیم، مؤمن، متواضع، توبه کار، عابد، هجرت کننده چه غیر باکره باشند و چه باکره.

این اذیت و آزارها آن قدر علنی بوده که حتی محدثان و مفسران اهل سنت به آن اعتراف نموده و قدرت بر کتمان آن نداشتند ۳۳.

حال به راستی کسانی که این همه در آزار و اذیت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مشهور و زبانزد خاص و عام شده اند می توانند در آیه تطهیر داخل شده و به مقام عصمت کبری نائل شوند یا این که سزاوار عذاب و دوزخ الهی هستند که خداوند متعال در قرآن وعده آن را به ایشان داده است، آن جا که می فرماید:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُهِيناً؛ ۳۴ آنها که خدا و رسولش را اذیت و آزار می دهند، خداوند متعال آنان را از رحمت خود در دنیا و آخرت دور ساخته و مورد لعنت خویش قرار می دهد و برای آنها عذاب خوارکننده ای آماده کرده است.

اذیت و آزار برخی همسران

تاریخ برای اذیت و آزار برخی از همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، نسبت به خمسه طیبه، نمونه های فراوانی ذکر کرده است. هم در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و هم پس از رسول خدا؛ مانند: زخم زبان به حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و عیب جویی از حضرت خدیجه کبری سلام الله علیها، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نیز نسبت به حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و امیرالمؤمنین علی علیه السلام و به راه انداختن جنگ جمل که در آن هزاران نفر از مسلمانان کشته شدند، و دستور تیرباران بدن مطهر امام حسن مجتبی علیه السلام که یکی از افراد خمسه طیبه و اهل کساء بودند و همه این موارد در منابع اهل سنت نیز ذکر شده است ۳۵.

۳۲. سوره تحریم، آیات ۴ و ۵.

۳۳. مراجعه کنید: تفاسیر اهل سنت، ذیل آیات ۳ الی ۵ سوره تحریم.

۳۴. سوره احزاب، آیه ۵۷.

۳۵. مرحوم سید شرف الدین رحمة الله علیه در کتاب «المرآة» ص ۲۲۹، نامه ۷۲، مجموعه روایات زخم زبانها و عیبجویی های عایشه را از کتب معتبر اهل سنت مانند: صحیح بخاری گردآوری نموده است.

هنگامي که از عايشه در اواخر عمر سؤال شد: آيا دوست داري در کنار رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم دفن شوي؟ در جواب گفت: خير! زيرا من پس از پيامبر خدا صلی الله عليه و آله و سلم حوادثي پيش آورده‌ام، مرا در بقیع در کنار همسران پيامبر صلی الله عليه و آله و سلم دفن کنيد! ۳۶

بنابر اين تکليف اين دسته از همسران رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم مشخص است که خارج از آيه تطهير مي‌باشند اما آيا دسته اول از همسران رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم که از نيکان و ابرار بودند، شامل آيه تطهير مي‌شوند يا خير؟

پاسخ اين سؤال را رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم نیز در زمان حيات خویش بيان فرمودند و آن هنگامي بود که آن حضرت صلی الله عليه و آله و سلم اهل بيت خود را در کساء یماني جمع نموده و آيه تطهير در شأن ایشان نازل شد. در اين هنگام ام سلمه که از بهترين همسران رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم بود ۳۷ با دیدن اين صحنه با عظمت، از رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم درخواست نمود که وارد کساء یماني شده تا مشمول آيه تطهير شود. اما رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم فرمودند:

أَنْتِ فِي مَكَانِكَ وَ أَنْتِ عَلَى خَيْرٍ؛ تو بر مقام و منزلت خود هستي، تو بر خير هستي ۳۸.

در نقل ديگري است که ام سلمه مي‌گويد: رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم به من فرمودند:

أَنْتِ مِنْ صَالِحِ نِسَائِي فَلَوْ كَانَ قَالَ: نَعَمْ كَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ تَغْرُبُ.

تو از زنان شايسته من هستي ولي اگر مي‌فرمودند: تو از اهل بيت من هستي براي من بهتر بود از هر آن چه که خورشيد بر او طلوع و غروب مي‌کند ۳۹.

اين حديث و امثال آن بيانگر غبطه ام سلمه از عدم توفيق حضور در جمع اهل کساء است و خود بيانگر اين است که اهل بيت عليهم السلام غير از ازواج نبي صلی الله عليه و آله و سلم هستند و اين مطلبي است که بسياري از علماي اهل سنت نیز به آن اعتراف نموده‌اند ۴۰. گذشته از آن، هيچ يک از همسران رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم نیز چنين ادعائي را نکرده که «آيه تطهير» در شأن او نازل شده است، بلکه از آنان چنين نقل شده که آيه تطهير در شأن اصحاب کساء و خمره

۳۶. شميم ولايت، ص ۴۰۲؛ به نقل از: عقد الفريد، ج ۴، ص ۳۰۵؛ و طبقات الكبرى، ج ۴، ص ۵۴.

۳۷. ام سلمه از زن‌هاي صالح و شايسته رسول اکرم صلی الله عليه و آله و سلم است، وي نزد شيعه و سني از احترام ويژه‌اي برخوردار است و ائمه اطهار عليهم السلام از او به عظمت ياد کرده‌اند. يکي از مکان‌هايي که رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم خمره طيبه را در زير عباي خود جمع نموده و آيه تطهير را خواندند، منزل ام سلمه بوده است، از ديگر مکان‌هايي که حديث شريف کساء شرف صدور يافته منزل حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها است.

۳۸. شواهد التنزيل لقواعد التفضيل، ج ۲، ص: ۱۲۰

۳۹. همان، ص ۱۳۳.

۴۰. برخي از تفاسير فريقين در حدود ۱۳ روايت نقل کرده‌اند که عايشه نیز ماييل بود وارد کساء شود اما رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم فرمودند: تنَحِّي (دور شو) تو از اهل بيت من نيستي! و مشخص است که رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم به تناسب شخصيت افراد سخن فرموده‌اند. البته در برخي روايات هم به دروغ کلمه انک علي خير جعل شده است!! مراجعه کنيد: شواهد التنزيل، ج ۲، ص ۳۳ و ۹۲؛ صحيح مسلم، ج ۲، ص ۱۸۸۲؛ تفسير اثنا عشري، ج ۱۰، ص ۴۴۳.

طیبه نازل شده است ۴۱. به تعبیر دیگر، اهل البیت از اقوام «سببی» پیامبر هستند و هیچ يك از منسوبین «نسبی» آن حضرت جزء اهل البیت نمی‌باشند.

نکته های معرفتی و امامتی آیه تطهیر

۱. عصمت

آن چه از تک تک کلمات آیه تطهیر به دست می آید با آن همه تأکیدات خاص، چیزی جز عصمت مطلق استفاده نمی‌شود.

- حصر حقیقی (انما)
 - اراده تکوینی آن هم از جانب خداوند متعال (پرید الله)
 - اذهاب همراه با لام تأکید (لیذهب)
 - رجس همراه با الف و لام استغراق (الرجس) نکره در سیاق نفی و افاده عموم نمودن آن مطلق آلودگی‌های ظاهری و باطنی را شامل می‌شود
 - مفعول مطلق تأکیدی که در پایان آیه آمده (یطهرکم تطهیرا)
- همه با هم گواه روشنی بر اعطاء عصمت کامل و مطلق به اهل بیت علیهم السلام از جانب خداوند متعال است به نحوی که برای هیچ کس جای کوچک‌ترین شک و شبهه‌ای باقی نمی‌گذارد ۴۲. بنابراین آیه تطهیر گویاترین، صریح‌ترین، مستدل‌ترین و زیباترین دلیل بر وجود عصمت اهل بیت علیهم السلام است.

عصمت و جایگاه آن

یکی از مهم‌ترین مباحث در علم امام‌شناسی، بحث «عصمت» است. ضرورت این بحث هنگامی مشخص خواهد شد که بدانیم حجیت قول و فعل و تقریر امام علیه السلام در گرو اثبات عصمت است و بدون آن نمی‌توان به عمل و سخن امام اعتماد کرد یا به آن استناد نمود! در نتیجه یکی از اهداف مهم وجود امام که همان هدایت است نقض خواهد شد.

تعریف عصمت

لغت «عصمت» از عَصَمَ معادل مَسَكَ به معنای نگهداری و گرفتن است و اعتصام به معنای استمساک و معصوم به معنای مصون و محفوظ و منزّه از خطاست ۴۳.

حضرت امام صادق علیه السلام فرمودند:

الْمُعْصُومُ هُوَ الْمُؤْتَمَنُ بِاللَّهِ مِنْ جَمِيعِ مَحَارِمِ اللَّهِ وَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمَنْ يَعْصِمْ بِاللَّهِ

۴۱. در منابع معتبر اهل سنت روایات مختلفی را از قول عایشه، زینب و ام سلمه که هر سه از همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم با درجات گوناگون بوده‌اند نقل کرده‌اند که آیه تطهیر در شأن اصحاب کساء و خمره طیبه نازل شده است. رجوع کنید: آیات ولایت در قرآن، ج ۴، ص ۵۵.

۴۲. سمهودی از علمای معروف اهل سنت در کتاب «جواهر النقدین فی فضل الشرفین» ذیل آیه تطهیر، پانزده نکته ظریف و زیبا را از این آیه استخراج نموده و به جایگاه رفیع حضرات اهل بیت علیهم السلام اشاره می‌کند. مراجعه کنید: کتاب شریف «حقایق الحق»، ج ۲، ص ۵۳۴ و ۵۳۸.

۴۳. المفردات فی غریب القرآن، ص ۳۳۶؛ و فرهنگ نوین، ص ۴۴۲.

فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ٤. معصوم کسی است که به توفیق و مدد الهی از همه محارم الهی محفوظ مانده و خداوند متعال می‌فرماید: «هر کس خود را به خدا بسپارد و در پناه او درآید به راه راست هدایت می‌شود» ٥. به اعتقاد شیعه امامیه، عصمت نیرویی الهی است که انسان را از هرگونه لغزش و خطا محافظت می‌کند.

موارد عصمت

دایره‌ی عصمت گسترده و وسیع است و شامل عصمت علمی و عملی می‌شود از این رو به برخی از موارد آن اشاره می‌کنیم:

١. عصمت در وحی؛ هم در ادراک آن و هم در حفظ آن و هم در ابلاغ آن.
٢. عصمت از گناه و معصیت؛ کبیره باشد یا صغیره.
٣. عصمت نسبت به جرم و جنایت؛ عمدی باشد یا سهوی.
٤. عصمت در لغزش و خطا؛ ظاهری باشد یا باطنی.
٥. عصمت در سهو و نسیان؛ در خواب باشد یا بیداری.
٦. عصمت نسبت به ترک اولی انجام مکروه یا ترک مستحب.
٧. عصمت از رذائل اخلاقی؛ شک و تردید در احکام و مسائل دینی باشد یا دنیوی.
٨. عصمت در گفتار و رفتار؛ در سیره فردی و خانوادگی باشد یا اجتماعی.
٩. عصمت نسبت به افعال قبیح و ناپسند؛ خلاف عرف و عادت باشد یا خلاف مروّت ٤٦.
١٠. عصمت در زمان؛ قبل از رسالت یا امامت باشد یا پس از آن (از آغاز ولادت تا پایان عمر).

انواع عصمت

مقام عصمت نیز مانند دیگر صفات و ویژگی‌ها دارای اقسام و مراتبی است، که از جانب خداوند متعال به هر صنف و گروه از معصومین درجات و مراتبی از آن عطا شده است. مرتبه کامله عصمت در علم و عمل و به طور مطلق - موارد دهگانه‌ای که گذشت - تنها به چهارده معصوم علیهم السلام اختصاص دارد. عصمت اهل بیت علیهم السلام همانند دیگر صفات و ویژگی‌های آنان مطلق و در اوج کمال است، همان طور که علم آنان کامل، ولایتشان تمام و صفاتشان در حد کمال مطلق است.

٤٤. آل عمران / ١٠١.

٤٥. معانی الاخبار، ص ١٣٢.

٤٦. خلاف مروّت یا عرف و عادت کارهای سبک و انجام اموری است که در بین مردم موجب وهن و تحقیر میشود، هر چند خطا و گناه نباشد مانند: خوردن غذا در کنار خیابان برای کسی که در شأن او نیست.

مرتبه ديگر عصمت را انبياء الهي و فرشتگان الهي دارا هستند، يعني از هرگونه گناه و معصيت در افعال و اعمال و سهو و نسيان، در امر ادراك وحي و ابلاغ آن مصون هستند؛ اما ممكن است از آنان ترك اولي سر بزند كه البته اين امر نافي مقام عصمت و نبوت نيست. همان طوري كه به برخي از ترك اولي يا لغزشهاي انبياء يا فرشتگان الهي در آيات و روايات اشاره شده است. مانند: ترك اولاي حضرت يونس يا لغزش فطرس ملك و

اما همين ترك اولي يا مستحب يا انجام مكروه، هر چند گناه و معصيت نيست در مورد چهارده معصوم عليهم السلام به هيچوجه متصور نمي باشد.

امير المؤمنين عليه السلام فرمودند:

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى طَهَّرَنَا وَ عَصَمَنَا، وَ جَعَلَنَا شُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ وَ حُجَّتَهُ فِي أَرْضِهِ، وَ جَعَلَنَا مَعَ الْقُرْآنِ، وَ جَعَلَ الْقُرْآنَ مَعَنَا، لَا نُفَارِقُهُ، وَ لَا يُفَارِقُنَا ٤٧. همانا خداوند متعال به ما طهارت و عصمت ارزاني داشته و شاهدان و گواهان بر خلق خود و حجت خویش بر روی زمین قرار داده و ما را با قرآن و قرآن را با ما قرین ساخته و ما از قرآن جدا نمی شویم همان گونه که قرآن نیز از ما جدا نمی شود.

تفسير تاريخي آيه تطهير

تاريخ به وضوح شاهد و گواه صادقي است بر آيه تطهير و اين كه اهل بيت عصمت و طهارت عليهم السلام از بدو تولد به امانت، صداقت، پاكي و طهارت مشهور و معروف بوده اند و هيچ كس كمترين گناه و قصور و تقصيري از آنان سراغ نداشته است.

پيامبر اكرم صلى الله عليه و آله و سلم قبل از رسالت و در دوران جاهليت به محمد امين ملقب بوده است. تاريخ جاهليت و پس از آن، لحظه اي پرستش بت و عمل به رسومات جاهليت را براي امير المؤمنين على عليه السلام ثبت و ضبط نكرده و مورخان مشهور اهل سنت، حتي آنان كه نسبت به اهل بيت عصمت و طهارت عليهم السلام بغض و كينه داشته اند، نتوانستند يك لغزش و خطا و گناه و معصيت را براي امامان معصوم شيعه صلوات الله عليهم اجمعين ثابت كنند و تاريخ چيزي از مكروه و ترك اولي، شرك، شك و ترديد را نسبت به اهل بيت عليهم السلام به ياد نمي آورد. اين در حالي است كه همه اهل بيت عصمت و طهارت عليهم السلام در تقيه كامل و در دوران خفقان بني اميه و بني عباس به سر برده و قلم؛ در دست دشمنان پر كينه و عنود و لجوج ايشان بوده است.

در مقابل با وجودي كه بني اميه و بني عباس بر مسند حكومت بوده و تاريخ به اختيار و ميل ايشان رقم مي خورد آن چه فحشاء و منكر، گناه و معصيت، ظلم و ستم و لغزش و خطا بوده را براي غاصبان خلافت و حاكمان جور خود ثبت و ضبط نموده و آنان نيز از انجام علني گناه و معصيت ابائي نداشتند و اين شهادت تاريخ دليل روشن و استدلال قوي بر صحت آيه تطهير در شأن اهل بيت عليهم السلام است ٤٨.

٢. علم

٤٧. بصائر الدرجات، ج ١، ص ٨٣.

٤٨. يكي از دلائل عصمت اهل بيت^ه «شهادت تاريخ» است كه در پايان ادله نقلي و عقلي در همين كتاب به عنوان يك دليل مستقل و قابل توجه مطرح مي شود.

یکی از معارف امامتی که از آیه تطهیر استفاده می شود، علم است. طبق ادله عقلی و نقلی کسی که امامت و رهبری جامعه را عهده دار می شود باید دارای علم کامل و مطلق باشد و از هر گونه جهل و شک و تردید عاری باشد. کسی که ذره ای جهل در او باشد شایستگی امامت و رهبری مطلق الهی را ندارد، چرا که امام علیه السلام محل مراجعه تمام موجودات عالم خلقت، در تمام امور است. به همین منظور خداوند متعال به امامان معصوم علیهم السلام علم کامل و مطلق را عطاء کرده است و آیه تطهیر نشانه ای از علم امامان معصوم علیهم السلام است.

الهام امام رضا علیه السلام در خصوص علم امام

آیه الله شهید سید محمد علی قاضی طباطبائی رحمه الله علیه در مقدمه کتاب علم امام علیه اسلام می نویسند: در ایام تحصیلات علمی خود در حوزه علمیه قم، قبل از آن که به حوزه علمیه نجف اشرف تشریف حاصل نمایم، ذوق و شوق سرشار و علاقه مخصوصی به تحصیل علم اصول دین داشتم و از آن جمله در مساله علم پیامبر و امام علیهما السلام بسیار کوشش کردم که اعتقاد خود را در این موضوع استوار نمایم و در راه وصول به این مطلب، دست توسل به دامن اهل بیت عصمت علیهم السلام زدم. سعادت یاری کرد و مدتی در جوار حرم مطهر و اطهر امام رضا علیه السلام گذرانیدم و چند روزی توسل به حضرت امام رضا علیه السلام نموده و در حرم مطهر در پشت سر مبارک می نشستم و می خواستم در موضوع علم امام علیه السلام توجهی از آن حضرت بشود و اعتقاد خودم را محکم نمایم. تا روزی در حرم مطهر در مقابل ضریح مبارک قرار گرفته و در تفکر بودم که ناگهان به قلب من الهام شد که در موضوع علم پیغمبر و امام علیه السلام آیه شریفه تطهیر کافی است و به موجب مفاد آیه مبارکه خداوند می فرماید: «انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا». خداوند، اراده فرموده تنها از شما اهل بیت ریشه های پلیدی را بر کند، و هر چه بیشتر شما را پاک گرداند».

مدتی در آیه شریف تطهیر تأمل و تفکر نمودم تا آن که متوجه شدم کلمه «الرجس» به معنای انواع آلودگی ظاهری و باطنی، مادی و معنوی، و انواع اوصاف ناپسند و رذیله می باشد و یکی از مصادیق رجس و پلیدی، راه یافتن ظلمات جهل و نادانی در وجود منور و مقدس حضرات معصومین علیهم السلام است. بنابراین در تمامی احکام دین و تمامی علوم و امور تکوینی و موضوعات خارجی، جهل و نادانی در ساحت مقدس ایشان راه ندارد، چرا که جهل یکی از بزرگ ترین آلودگی های معنوی است^{۴۹}.

۳. ولایت و امامت

تمام ویژگی ها و صفات اهل بیت علیهم السلام به علم و عصمت و ولایت برمی گردد. علم منشأ عصمت و عصمت منشأ ولایت است. به این معنا که ولایت تامه و امامت کلیه الهیه از آن کسی است که علم مطلق و عصمت کامل دارد. و این سه ویژگی ممتاز و صفت برتر که اوج آن با تمامی درجات کامله آن در اهل بیت علیهم السلام تجلی یافته در آیه تطهیر جمع شده است.

برترین و مهم ترین دلیل بر عصمت اهل بیت علیهم السلام آیه تطهیر است.

آیه تطهیر با نفی انواع ظلمت و جهل، نشان دهنده علم مطلق و کامل است.

^{۴۹} . امام حاضر، مدیر ناضر، ص ۲۰۸، به نقل از: مقدمه شهید قاضی (امام جمعه تبریز) بر کتاب علم امام، اثر علامه محمد حسین مظفر، ص ۱۲-۱۶.

و نتیجه علم و عصمت، ولایت و امامت است.

اطاعت مطلق از امام به دلیل عصمت مطلق

خداوند متعال در قرآن به اهل ایمان فرمان می دهد از خدا و رسول و امامان معصوم علیهم السلام بدون هیچ قید و شرطی و به صورت مطلق اطاعت کنید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۝ ۵۰.

ای کسانی که ایمان آورده‌اید از خدا و از پیامبر خدا و صاحبان امر اطاعت کنید.

بدیهی است اطاعت از امام بدون هیچ قید و شرطی بر همه واجب است و اطاعت بی‌قید و شرط برای غیر معصوم ممکن نیست. غیر معصوم ممکن است خطا و اشتباه کند در نتیجه اطاعت از او مشروط به عدم اشتباه است، همان گونه که خداوند متعال در اطاعت از پدر و مادر قید و شرط آورده و می فرماید:

وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَ إِنَّ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۝ ۵۱.

و ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند و اگر آنها تلاش کنند که برای من شریکی قائل شوی که به آن علم نداری از آنها اطاعت مکن.

پس اطاعت بدون قید و شرط مخصوص معصوم است. و از سوی دیگر اگر قرار شود امامی انتصاب یا انتخاب شود، با وجود معصوم نباید به سراغ غیر معصوم رفت.

خداوند در مقام پاسخ به تقاضای امامت حضرت ابراهیم علیه السلام و پس از این که آن حضرت امتحانات سخت و مشکلی را پست سر می‌گذارد، او را به امامت نصب می‌کند، و پس از وصول به پیامبری و اولو العزمی و خلیل الرحمن بودن، منصبی بالاتر به نام امامت به او می‌دهد. ولی در مقابل تقاضای آن حضرت برای استمرار امامت در نسل و ذریه‌اش می‌فرماید:

«لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ۝ ۵۲ عهد امامت من به ظالمین نمی‌رسد.»

و عصمت را جزء لا ینفک امامت مطرح می‌کند و کسانی که حتی قبل از امامت آلوده به ظلم شده‌اند را شایسته امامت نمی‌داند ۵۳.

استناد اهل بیت علیهم السلام به آیه تطهیر

با توجه به عظمت «آیه تطهیر» و نتیجه آن - که مقام موهبتی عصمت کامله است - چهارده معصوم علیهم السلام در زمان‌ها و مکان‌های مختلفی به نزول «آیه تطهیر» در شأن خود اشاره نموده و در مقام مناظره با دشمنان خود به آن استناد کرده‌اند. برخی علمای اهل سنت در مقابل مقام عصمت اهل

۵۰. سوره نساء، آیه ۵۹.

۵۱. سوره عنکبوت، آیه ۸.

۵۲. سوره بقره، آیه ۱۲۴.

۵۳. آیات ولایت در قرآن، ص ۱۷۰.

بیت علیهم السلام دست به شبیه سازی زده و بحث عدالت صحابه (عصمت تمامی صحابه) را مطرح نمودند تا به خیال خود هم مقام عصمت اهل بیت علیهم السلام را مخدوش سازند و هم قرینه سازی نمایند. اما نکته قابل توجه آن که هیچ یک از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چنین عدالتی (عصمتی) را برای خود قائل نبوده اند و به آن نیز استناد نکرده اند، اما اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام با بیان های مختلف و در مکان های گوناگون بحث عصمت خود را مطرح می نمودند تا پیروان خود را به آرامش واقعی برسانند که گفتار و رفتار آنان در هر شرایطی مطابق واقع و مورد رضایت حضرت حق عز و جل و می باشد و این که راه صحیح و هموار، راه آنان است که به نمونه هایی از استناد اهل بیت علیهم السلام اشاره می شود.

استناد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به آیه تطهیر

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در ضمن حدیثی مفصل فرمودند:

جَعَلَ الْقَبَائِلُ بُيُوتًا فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهَا بَيْتًا وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا فَأَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِي مُطَهَّرُونَ مِنَ الذُّنُوبِ ٥٤.

خداوند متعال افراد بشر را به صورت قبیله قبیله قرارداد تا شناخته شوند و فرمود: {وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا} اِنْ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ ٥٥ و من باتقواترین و گرامی ترین فرزندان آدم هستم... سپس این قبائل را به صورت خانواده هایی آفرید و مرا در بهترین خانواده ها قرار داد و این همان سخن خداوند متعال است که: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا}، پس من و اهل بیت من از همه گناهان پاک و مطهر هستیم.

استناد امیرالمؤمنین علیه السلام به آیه تطهیر

حضرت علی علیه السلام در موارد متعددی به آیه تطهیر و تطبیق آن بر خود استناد کرده و دیگران در تطبیق این آیه به وجود مقدس امیرالمؤمنین علیه السلام کمترین تردیدی نداشتند. یکی از مواردی که حضرت علی علیه السلام به آیه تطهیر استناد نمودند در همان منا شده بود که در «یوم الشوری» ٥٦ برگزار شد.

حضرت علی علیه السلام با برشمردن فضائل خود و اقرار گرفتن از دیگران خطاب به اهل شورا فرمودند:

فَأَنسُدُّكُمْ بِاللَّهِ هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ آيَةَ التَّطْهِيرِ حَيْثُ يَقُولُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا غَيْرِي قَالُوا اللَّهُمَّ لَا ٥٧. شما را به خدا قسم آیا در بین شما غیر از من کسی هست که آیه تطهیر در شأن وی نازل شده باشد؟ اهل شوری گفتند: نه به خدا سوگند!

٥٤. الدر المنثور، ج ٥، ص ١٩٩.

٥٥. سوره حجرات، آیه ١٣: «شما را به صورت گروه ها و قبیله ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسد و لی بدانید که گرامی ترین شما نزد خدا با تقواترین شماست».

٥٦. یوم الشوری روزی بود که عمر شش نفر را برگزید تا پس از مرگ وی یک نفر را به عنوان خلیفه انتخاب کنند.

٥٧. نهج الحق و کشف الصدق، ص ٣٩٤.

نتیجه شاهد خواستن از حضرت فاطمه سلام الله علیها

در جریان غصب فدک هنگامی که غاصبان خلافت از امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا سلام الله علیها تقاضای شهود نمودند، ۵۸ حضرت علی علیه السلام خطاب به ابوبکر فرمودند: آیا قرآن خوانده‌ای؟! گفت: آری! حضرت علی علیه السلام فرمودند: آیه تطهیر در شأن چه کسانی نازل شده است؟ ابوبکر اقرار کرده و گفت: در شأن شما نازل شده است. حضرت علی علیه السلام فرمودند: اگر جمعی بر علیه فاطمه زهرا سلام الله علیها شهادت دهند که عمل خلافی مرتکب شده چه می‌کنی؟ ابوبکر گفت: بر او حد جاری می‌کنم، همان گونه که بر دیگر زنان مسلمین حد جاری می‌کنم. حضرت علی علیه السلام در این هنگام فرمودند: پس ای ابابکر تو نزد خدا جزء کافران هستی! گفت: چرا؟ حضرت علی علیه السلام فرمودند: به دلیل آن که شهادت خداوند متعال به طهارت و عصمت فاطمه سلام الله علیها را رد کرده‌ای و شهادت دروغ مردم را بر علیه او پذیرفته‌ای همان گونه که حکم خدا و رسول خدا را در بخشش فدک به فاطمه سلام الله علیها رد کرده‌ای... در این هنگام مردم که شاهد ماجرا بودند به یکدیگر می‌نگریستند و می‌گفتند به خدا سوگند که علی ابن ابیطالب علیهما السلام راست می‌گوید (و ابوبکر دروغ می‌گوید) ۵۹.

استناد امام حسن مجتبی علیه السلام به آیه تطهیر

امام حسن مجتبی علیه السلام پس از شهادت امیرالمؤمنین علی علیه السلام خطبه‌ای برای مردم قرائت فرمودند:

أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ أَنَا ابْنُ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَ السَّرَاجُ الْمُنِيرُ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِي كَانَ يُنْزَلُ فِيهِ جَبْرَائِيلُ وَ يَصْعَدُ وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً ۶۰. ای مردم! کسی که مرا می‌شناسد که می‌شناسد و کسی که مرا نمی‌شناسد بداند من حسن فرزند علی ابن ابیطالب هستم... و من از اهل بیت پیامبری هستم که خداوند متعال آنان را از هرگونه پلیدی و ناپاکی دور نموده و به طهارت و پاکی مطلق رسانده است.

استناد امام سجاد علیه السلام به آیه تطهیر

حضرت امام زین العابدین علیه السلام هنگامی که با کاروان اهل بیت علیهم السلام در اسارت شامیان بودند و مردم شام به چشم خارجی به آنان می‌نگریستند به آن مرد شامی که برای تحقیر و سرزنش اهل بیت علیهم السلام آمده بود چنین فرمودند:

۵۸. طبق قاعده «ید» آن چه که در دست انسان می‌باشد نشانه ملکیت اوست و اگر دیگری ادعایی غیر از آن داشت باید شاهد بیاورد نه کسی که مالک است، بدیهی است چون فدک در دست حضرت صدیقه کبری سلام الله علیها بوده نشانه مالکیت ایشان است و غاصبان فدک باید برای اثبات ادعای خود شاهد بیاورند نه حضرت فاطمه سلام الله علیها اما با این وجود حضرت فاطمه سلام الله علیها شخصیت‌هایی چون امیرالمؤمنین علیه السلام و ام ایمن همسر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را به عنوان شاهد آوردند ولی غاصبان خلافت ضمن جسارت و اهانت به شهود، باز هم شهادت حضرت صدیقه کبری سلام الله علیها را نپذیرفتند.

۵۹. الاحتجاج علی اهل الجاح للطبرسی، ج ۱، ص ۹۲. «وقال علیه السلام: ان كنتم عند الله من الكافرين قال: ولم؟ قال علیه السلام: لانك رددت شهادة الله بالطهارة و قبلت شهادة الناس علیها كما رددت حكم الله و حكم رسوله أن جعل لهافدكا... و نظر بعض الناس الى بعضهم و قالوا صدق والله علی ابن ابیطالب علیهما السلام».

۶۰. بحار الانوار، ج ۲۵، ص ۲۱۴.

أَمَّا قَرَأَتْ مِنَ الْأَحْزَابِ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا؟!؛ آن مرد شامي گفت: مگر مراد اين آيه شما هستيد؟ حضرت امام سجاد عليه السلام فرمودند: بله مقصود از اهل بيت در آيه تطهير ما هستيم! ٦١.

استناد امام محمد باقر عليه السلام به آيه تطهير

امام محمد باقر عليه السلام فرمودند: إِنَّا لَا نُوصَفُ وَ كَيْفَ يُوصَفُ قَوْمٌ رَفَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَ هُوَ الشِّرْكُ... ٦٢؛ هيچ كس توان توصيف ما اهل بيت را ندارد، چگونه مي توان گروهی را توصيف كرد كه خداوند متعال رجس يعني شرک را از آنها دور نموده است.

پايان سخن آن كه، «آيه تطهير» از آياتي است كه ائمه اطهار عليهم السلام به آن مباحثات نموده و در برابر دشمنان اهل بيت عليهم السلام به آن احتجاج نموده اند. و اين آيه گوياترين آيه در باب عصمت چهارده معصوم عليهم السلام است و برتري آنان را در امامت ثابت مي كند ٦٣.

٦١. شواهد التنزيل لقواعد التفضيل، ج ٢، ص ٣٢.

٦٢. الكافي، ج ٢، ص ١٨٢.

٦٣. مراجعه كنيد: /مسم شناسی(مجموعه دروس امام شناسی حوزه علمیه قم)، استاد گنجی، ج ٢، شرح آيه تطهير.